

Ez egy gyönyörű barátság vége?

Olaszország és az Egyesült Államok az 1985-ös sigonellai válság idején

Andreides Gábor

Történész, Nemzeti Emlékezet Bizottságának hivatala, tudományos főmunkatárs; andreidesgabor@gmail.com; ORCID: 0009-0008-4235-652X

Abstract

The End of a Beautiful Friendship? Italy and the United States during the 1985 Sigonella Crisis

In the spring of 1945, World War II ended in Italy, and the two-decade-long fascist dictatorship definitively collapsed. The new Italian political leadership was immediately with numerous challenges. One of the most important tasks of Italian diplomacy after 1945 was to establish the country's new alliance system within the transformed international order. The central aim of democratic Italy's foreign policy was to gain recognition for its commitment and reliability as an ally. This was not an easy task, as Italy had long been regarded with considerable distrust by its future allies. Nevertheless, in 1949 Italy achieved NATO accession and subsequently proved to be a reliable and loyal ally in every respect. It was therefore all the more surprising when serious tensions emerged between Rome and Washington over the events at the Sigonella military base. During the confrontation, armed Italian Carabinieri units faced American Delta Force commandos. These events forced the two countries to find a diplomatic solution to this conflict.

Keywords Sigonella, Sigonella crisis, armed standoff, NATO, cruise ship Achille Lauro, Palestine Liberation Organization, EgyptAir, prime minister Bettino Craxi, foreign minister Giulio Andreotti, Ronald Reagan

Bevezetés

A sigonellai válság során ritkán tapasztalható politikai feszültség támadt két szövetséges ország, az Olasz Köztársaság és az Amerikai Egyesült Államok között. A múlt század nyolcvanas éveinek közepén lezajlott krízis izgalmas kérdéseket vet fel számunkra. Rögtön az első, hogy milyen egyezmények szabályozzák az Appennini-félsziget területén található NATO- és amerikai katonai bázisok, logisztikai támogatóközpontok helyzetét. Amennyiben röviden kell összegeznünk, rögtön első helyen említjük az 1951. június 19-én Londonban aláírt úgynevezett NATO SOFA-egyezményt, amely általános szabályokat állapít meg egy vagy több NATO-tagország fegyveres erői számára másik tagország területén történő szolgálat esetére, valamint szabályozza a fegyveres erők jogállását, a joghatóság megosztását a küldő és a fogadó állam között.¹ De szólnunk kell az 1954. október 20-án aláírt úgynevezett *Bilateral Infrastructure Agreement* (BIA) rendelkezéseiről, hiszen azok többek között meghatározzák az USA fegyveres erői számára Olaszország területén rendelkezésre bocsátott és igénybe vett bázisok használatának módját.²

Másrészt felmerül az a kérdés is – és tanulmányunkban döntően erre a kérdésre helyezzük a hangsúlyt –, hogy mindezek hogyan és milyen mértékben befolyásolják a szuverenitás kényes kérdését az Egyesült Államok és a szövetséges fogadóország, esetünkben Olaszország között. Az önállóság, az autonóm cselekvés képessége ugyanis komoly nézeteltérést okozott az 1985-ben kialakult olasz–amerikai szembenállás idején.

Az Olaszországban található amerikai katonai bázisok pontos száma, személyzetének összetétele – napjaink gyorsan változó, és sokszor nehezen követhető történései ellenére – még kiemelten védendő adat, emiatt pontos adatok nem ismertek. Becslések szerint közel tizenkétezer főre tehető azon amerikai katonák száma, akik „saját jagon”, vagy NATO-lobogó alatt

1 Lásd: La disciplina delle basi militari NATO ed USA in territorio nazionale. *Parlamento Italiano* <https://leg16.camera.it/561?appro=327> – utolsó letöltés: 2025. június 18.; illetőleg magyar nyelven lásd: 1999. évi CXVII. törvény. *Jogkódex* https://jogkodex.hu/jsz/nato_sofa_egyezmény_1999_117_torveny_8227073 – utolsó letöltés: 2025. június 18.

2 La disciplina delle basi militari NATO ed USA in territorio nazionale. *Parlamento Italiano* <https://leg16.camera.it/561?appro=327> – utolsó letöltés: 2025. június 18.

az Olasz Köztársaság területén állomásoznak.³ A nagyobb, a nagyközönség számára is ismert támaszpontok – Nápoly (Naval Support Activity Naples⁴), Pisa–Livorno (Darby Military Community⁵), Vicenza (Camp Ederle⁶), Aviano (Aviano Air Base⁷) vagy Sigonella (Naval Air Station Sigonella⁸) – szintén ismertek. Az elkövetkezőkben utóbbival, illetőleg az itt lezajlott eseményekkel fogunk foglalkozni, természetesen úgy, hogy kitérünk az események olasz–amerikai bilaterális kapcsolatokra gyakorolt hatására, valamint olasz belpolitikai következményeire is. Sigonella miatt ugyanis komoly konfliktus támadt az országot irányító kormánykoalíció pártjai között. Az ügynek komoly nemzetközi visszhangja keletkezett, és az olasz társadalom is érdeklődve, egyértelmű pozitív érzelmekkel követte a kormány erőfeszítéseit. A választópolgárok ugyanis egyhangúan és alighanem tökéletesen megalapozottan érezhették úgy, hogy az olasz külpolitika a nyolcvanas évekre egy hosszú álomból ébredve a nemzeti szuverenitást felfedezve, amellet kiállva, a nemzet érdekeinek és méltóságának szem előtt tartásával kezdett politizálni. Mindez azt jelentette, hogy Olaszország szövetségi kötelezettségeit természetesen nem felrúgva, évtizedes külpolitikai alapvetéseit nem feledve, saját számításai szerinti külpolitikát kezdett folytatni, és a Földközi-tenger keleti felében egyre nagyobb megértéssel fordult az arab országok irányába.⁹

- 3 Carli 2025: Da Aviano a Sigonella, l'email di Musk arrivata a cinque basi Usa in Italia: «In cinque punti dite l'attività svolta in settimana». *Il Sole 24 ORE*, 5 marzo 2025. <https://www.ilsole24ore.com/art/da-aviano-sigonella-l-email-musk-arrivata-cinque-basi-usa-italia-in-cinque-punti-dite-l-attivita-svolta-settimana-AGf0hkKD> – utolsó letöltés: 2025. március 6.
- 4 Lásd: U.S. Naval Support Activity Naples, Italy. *Commander, Navy Region Europe, Africa, Central. Official U.S. Navy Website* <https://cnreuraftcent.cnicy.mil/About/> – utolsó letöltés: 2025. június 16.
- 5 Lásd: Camp Darby. *United States Army Garrison Italy* <https://home.army.mil/italy/my-garrison-Italy/pcsguidedarby/living-darby/about-darby> – utolsó letöltés: 2025. június 15.
- 6 Lásd: Camp Ederle American Military Base. *Pizzarotti* <https://www.pizzarotti.it/en/progetto/camp-ederle-american-military-base-italy-vicenza/> – utolsó letöltés: 2025. június 16.
- 7 Lásd: 31st Fighter Wing. *Aviano Air Base* <https://www.aviano.af.mil/Units/31st-Fighter-Wing/> – utolsó letöltés: 2025. június 16.
- 8 Lásd: Naval Air Station Sigonella. *Commander, Navy Region Europe, Africa, Central. Official U.S. Navy Website* <https://cnreuraftcent.cnicy.mil/Installations/NAS-Sigonella/> – utolsó letöltés: 2025. június 16.
- 9 Mammarella–Cacace 2006: 245.

Egy válság, amely tulajdonképpen kettő

Róma és Washington közötti diplomáciai incidens egy másik, addig ritkán tapasztalt¹⁰ nemzetközi konfliktussal vette kezdetét. 1985. október 7-én délután egy óra után nem sokkal ugyanis négy palesztin fegyveres az egyiptomi partok közelében 545 fővel a fedélzeten hatalmába kerítette az Alexandria és Port Szaíd között navigáló *Achille Lauro* nevű olasz tengervjáró hajót.¹¹ A nápolyi hajónak, az irányítás teljes elvesztését megelőzően sikerült még vészjelzését leadnia, amelyet a távoli Göteborgban fogtak. A hírről Olaszország svédországi nagykövete délután öt órakor értesítette a római külügyminisztériumot. Az *Achille Wuro* eltérítői, a Jasszer Arafat (1929–2004) irányította Palesztin Felszabadítási Szervezettel (PFSZ) egyre inkább szembeforduló Palesztinai Népi Felszabadítási Front (PNFF) terroristái izraeli börtönökben fogva tartott 50 palesztin terrorista szabadon bocsátását követelték.¹²

A római külügyminisztérium még aznap este hat órakor riasztotta a miniszterelnökséget, valamint a Republikánus Pártot képviselő Giovanni Spadolini (1925–1994) védelmi minisztert. A miniszterelnökség, az ilyenkor szükséges protokoll előírásait maximálisan szem előtt tartva, azonnal érintkezésbe lépett a katonai hírszerzéssel (*Servizio per le Informazioni e la Sicurezza Militare*). Értesítették Francesco Cossiga (1928–2010) államfőt, a kormány élén álló szocialista Bettino Craxi (1934–2000) és természetesen a kereszténydemokrata külügyminisztert, Giulio Andreottit (1919–2013). Az ekkor szokásos gépezet, az állami, biztonsági, illetőleg diplomáciai csatornák „élesítésével” azonnal beindult. A külügyminisztériumban működésbe lépett az a „krízisegység”, amely összegyűjtötte és rendszerezte a hajóeltérítéssel kapcsolatban rendelkezésre álló és folyamatosan érkező információkat.¹³

10 1974-ben a szingapúri öbölben történt hasonló incidens, mikor három japán és egy arab terrorista felrobbantotta a Shell olajvállalat egyik finomítójának tartályát, majd egy kompot eltérítve próbáltak menekülni. (Craxi 2015: 53.), illetőleg bővebben lásd: *Új Kelet*, 1974. február 1. 8.

11 Bettino Craxi miniszterelnök képviselőházi tájékoztatója az események alakulásáról, 1985. október 17. [Comunicazioni del Presidente del Consiglio dei Ministri On. le Bettino Craxi, Camera dei Deputati, 17 ottobre 1985]. In: Craxi 2015: 40.

12 Craxi 2015: 31.

13 Craxi 2015: 31.

Róma, a súlyos helyzetre való tekintettel két megoldási stratégiával számolt, ám az kezdettől fogva érezhető volt, hogy – amennyiben lehetséges –, a diplomáciai megoldást helyezné előtérbe. Ami a katonai lépéseket illeti, a felkészülés, vagyis az „Operazione Margherita” tervezése, a különleges erők kijelölése az ilyenkor megkövetelt rendelkezések mentén szintén azonnal kezdetét vette.¹⁴ Közben pontos információk is érkeztek a hajón lévő utasokról. Ezek szerint a 344 fős személyzetet 215 olasz és 78 portugál állampolgár alkotta, míg az utasok (201 fő) között 52 svájci, 29 osztrák, 16 amerikai és 11 nyugatnémet utast sikerült beazonosítani.¹⁵ A helyzet tehát korántsem tűnt egyszerűnek, ettől függetlenül a Craxi-kormány továbbra is a békés, diplomáciai megoldást ambicionálta.

Ennek értelmében a Giulio Andreotti irányította olasz diplomáciai gépezet mozgásba lendült, és egymás után vette fel a kapcsolatot a Mediterráneum érintett országaival (Egyiptom, Jordánia, Szíria, Tunézia), illetőleg Izraellel és természetesen az Egyesült Államokkal. Andreottiról köztudott volt, hogy jó kapcsolatokkal rendelkezik a térség államfői és politikusai között, az USA éppen emiatt kérte kifejezetten, hogy az olaszok lépjenek kapcsolatba a Palesztin Felszabadítási Szervezettel, ami meg is történt.¹⁶ Andreotti természetesen személyesen telefonált Boutros Ghali (1922–2016) egyiptomi államminiszternek is, aki biztosította az olasz külügyminisztert, hogy országa mindent megtesz a probléma megoldása érdekében. Craxi számára pedig többek között Mohamed Mzali (1925–2010) tunéziai kormányfő garantálta, hogy együttműködnek Olaszországgal. A válság első napjának utolsó óráiban a PFSZ is kijelentette: „Nem vettünk részt benne, de együttműködünk a nemes Olaszországgal.”¹⁷

14 Az akcióban az elképzelések szerint a következő egységek vettek volna részt: „Team Torre” – COMSUBIN (*Comando Raggruppamento Subacquei e Incursori*) vagyis a Vízalatti és Kommandós Csoport Parancsnokság terrorelhárító „zöld sapkásai”, 9° *Reggimento d’Assalto Paracadutisti* „Col Moschin”; elit ejtőernyősei, illetőleg a *Reggimento Marina* „San Marco” kijelölt tengerészgyalogosai. Bettino Craxi miniszterelnök képviselőházi tájékoztatója az események alakulásáról, 1985. október 17. [Comunicazioni del Presidente del Consiglio dei Ministri On. le Bettino Craxi, Camera dei Deputati, 17 ottobre 1985]. In: Craxi 2015: 40.

15 Craxi 2015: 40.

16 Bettino Craxi miniszterelnök képviselőházi tájékoztatója az események alakulásáról, 1985. október 17. [Comunicazioni del Presidente del Consiglio dei Ministri On. le Bettino Craxi, Camera dei Deputati, 17 ottobre 1985]. In: Craxi 2015: 40–41.

17 Craxi 2015: 32.

A PFSZ olasz–amerikai kérésre később nyilatkozatban is megerősítette, hogy „kívülállóként” szemléli a történeteket, nem része, és elítéli az eseményeket. A PFSZ vezetője, Jasszer Arafat (1929–2004) nem sokkal később azt is jelezte, hogy információi szerint az elkövetők Szíria-barát palesztin csoport tagjai, de Andreotti kérésének megfelelően saját személyes képviselői (Hani el-Hasszan, Abu Abbasz) már úton vannak Kairó felé, hogy együttműködjenek az egyiptomi hatóságok és a túszejtők tárgyalásainak előmozdításában.¹⁸ Halálos áldozatokról mindaddig nem érkezett jelentés.

1985. október 8-án hajnali négy óra körül érkezett meg a miniszterelnökségre, a külügyminisztériumba, valamint a védelmi tárca vezetői részére a SISMI (*Servizio per le Informazioni e la Sicurezza Militare*), vagyis a katonai hírszerzés részletes jelentése Arafat közvetítőinek egyikéről, Abu Abbaszról. A közölt, rendszerezett információk zavarba ejtők voltak: Abbasz, eredeti nevén Mahmud Zaidan, Arafat iránti lojalitása minimum megkérdőjelezhetőnek tűnt.¹⁹ Emellett az is világossá vált, hogy kettős szerepben és identitással vett részt az akcióban, hiszen – ahogyan ezt a túszejtők kommunikációjának lehallgatása is egyértelművé tette²⁰ – Abbasz volt a terroristák irányítója.²¹ Az önkéntelenül felmerülő kérdésről a kétezres évek elején Andreotti is elmorfondírozott: „Arafat választotta Abbaszt. Tudta-e, hogy a hajó eltérítőinek cinkosa? Nem tudom.”²²

Róma fontos találkozó színhelyévé vált. Giulio Andreotti külügyminiszter mások mellett fogadta Izrael Állam római képviselőjét. A budapesti születésű Éitan Ron (1920–2008) nagykövet közölte, hogy országa nem tárgyal a palesztin túszejtőkkel, így a terroristák követeléseit sem fogja teljesíteni.²³ Még aznap érkezett a hír, hogy délután egy óra körül az

18 Craxi 2015: 32.

19 Craxi 2015: 33.

20 Giuseppe Cucchi tábornok, aki a történetek idején az Olasz Köztársaság kairói katonai attaséja volt, úgy emlékezett a *Limes* című folyóirat témával foglalkozó videóbeszélgetésében, hogy a négy túszejtő közül a rádiót kezelő legfiatalabbik volt az, aki a „közvetítőként” is szerepet vállaló Abbasz hangját a rádióban felismerve szinte felkiáltott, „Őn az, Parancsnok. Felismertem a hangját. Milyen boldogok vagyunk, hogy halljuk Önt!” In: Basi USA. Sigonella/1. Il sequestro dell’Achille Lauro – Mappa Mundi. *Limes Rivista Italiana di Geopolitica* <https://www.youtube.com/watch?v=P2EY-s4jYbQk> – utolsó letöltés: 2025. március 30.

21 Catania 2005: 140–142.

22 Vespa 2004: 277.

23 Craxi 2015: 34.

Achille Lauro, elhagyván az egyiptomi vizeket, a szíriai Tartúsz kikötője előtt lehorgonyzott. A hajó eltérítői kikötési engedélyt követeltek a szíriai hatóságoktól, annak megtagadása esetén a túsok kivégzésével fenyegetődtek. Fenyegetésüket sajnos beváltották, mert délután három órakor meggyilkolták a mozgássérült, kerekesszékes idős amerikai zsidó állampolgárt, Leo Klinghoffert, holttestét pedig a tengerbe dobták.²⁴ Az amerikai utas meggyilkolásának híre este hat órára ért az olasz fővárosba, Rinaldo Petrignani, a washingtoni olasz nagykövet hét óra előtt közölte Rómával: az amerikaiak – érthető módon – már teljes mértékben ellenzik a diplomáciai megoldást, ellene vannak bármiféle tárgyalásnak.²⁵

Ebben a pillanatban vált határozottan szét a megoldást kereső olasz és amerikai külpolitika. Róma továbbra is inkább diplomáciai rendezés mellett foglalt állást, ám Washington már korántsem bizonyult ennyire megértőnek. Az olasz hajó eltérítésének, és – immáron – az amerikai tús meggyilkolásának ügyében Craxi kormányfő október 9-én hajnalban fogadta a római amerikai nagykövetet. Maxwell M. Raab (1910–2002) négy szemközti tárgyalásuk során közölte a miniszterelnökkel, hogy az amerikai hírszerzés információi szerint a terroristák szándékában áll minden órában kivégezni egy újabb és újabb túszt. Az amerikai katonai megoldási terv ennek megfelelően készen áll, és éjfél után annak végrehajtása meg is indul. Craxi viszont közölte, hogy az olasz szolgálatok ilyen veszélyt nem jeleztek, a katonai megoldást csak és kizárólag „abszolút szükség” esetén kívánják alkalmazni (ekkor is olasz irányítás alatt), illetve arra is felhívta a figyelmet, hogy a „hajó egy olasz hajó”²⁶, ezt a nyilvánvaló ténytet pedig mindenképpen figyelembe fogják venni az alkalmazott megoldási stratégia kialakításánál. Az *Achille Lauro* reggel 7 óra 30 perckor Port Szaíd kikötőjében lehorgonyzott, vagyis ismét egyiptomi vizeken tartózkodott. Más gyilkosságról nem érkezett jelentés.²⁷

A terroristák az egyiptomi kormányzat felé határozottan jelezték, hogy akár még különösebb feltétel nélkül is szándékukban áll megadni magukat. Biztonságukat viszont Olaszország és Egyiptom garantálja – üzenték –,

24 Craxi 2015: 35.

25 Craxi 2015: 34.

26 Craxi 2015: 35

27 Craxi 2015: 35–36.

valamint hozzátették: a PFSZ állítsa őket bíróság elé.²⁸ Az olasz, amerikai, brit, valamint német követségeket kérték arra, hogy Port Szaídba érkezvén vegyenek részt a tárgyalásokon, ezt a javaslatot az amerikai diplomátán kívül az összes nagykövet elfogadta. Délután négy óra után Gennaro De Rosa, az *Achille Lauro* kapitánya azt közölhette Rómával, hogy a tűszok épségben kiszabadultak, a hajó ismét szabad.²⁹

A kérdés már csak az volt, hogy mi lesz az eltérített hajó sorsa, és ami ennél is fontosabb, mi lesz a gyilkosokkal, akik közben elhagyták az *Achille Lauro* fedélzetét?

Jamamoto és Sigonella

Jamamoto Iszoroku (1884–1943) admirális, a Japán Császári Haditengerészet egyesített flottájának főparancsnoka volt a második világháborúban, akit az amerikai haditengerészet egy lehallgatott rádióüzenet segítségével azonosított be. Az admirális útját követő, annak állomásaival így tökéletesen tisztában lévő amerikaiak Jamamoto repülőgépét Pápua Új-Guinea felett 1943. április 18-án megsemmisítették.

Az Egyesült Államok Haditengerészetének 1985. október 10-én meginduló akciója nem véletlenül kapta tehát a „Jamamoto” kódnevet. Az amerikaiak az izraeli szolgálatok segítségével beazonosították a terroristák hollétét. A négy hajóeltérítő, valamint Arafat közvetítői, Abbasz és Hani el-Hasszan, Arafat politikai tanácsadója, az egyiptomi kormány képviselőivel a kairói Al Maza repülőtér (Al Maza Air Base) félreeső részén az *EgyptAir* Boeing 737-es utasszállító repülőgépén tartózkodott. A lehallgatást követően, az egyiptomi légteret elhagyó gépet a haditengerészet F-14-es vadászgépeinek segítségével az amerikaiak Málta magasságában elfogták.³⁰ Az akcióban részt vevő Delta Force ezt követően az olaszországi

28 Craxi 2015: 37.

29 Craxi 2015: 38.

30 Bővebben lásd: The Intereception of EgyptAir 2843. Sierra Hotel Aeronautics, October 12, 2020. https://sierrahotel.net/blogs/news/the-interception-of-egyptair-2843?srltid=AfmBOooYnBKouuFFskdcF8ozJCdD1WNRHsgNQ_S7YJtLcV_pUmgfKA6c – utolsó letöltés: 2025. március 6.

Sigonella bázisára kísérte a túszejtőket.³¹ Az amerikai akcióra engedélyt természetesen az elnök, Ronald Reagan (1911–2004) adott, döntése azonban még munkatársai körében is megosztónak bizonyult. Caspar Weinberger (1917–2006) védelmi miniszter példának okáért egyáltalán nem volt meggyőződve az akció helyességéről, és országa egyre javuló kapcsolatai miatt aggódott az ügyben érintett Egyiptommal. És hogy miért Olaszországra és a sigonellai bázisra esett a választás?

Azért, mert Tunézia, Algéria és Görögország sem járult hozzá az egyiptomi és az azt kísérő amerikai gépek leszállásához. Az amerikai fél bízott abban, hogy ilyen jellegű visszautasítással olasz részről nem kell majd számolnia. Michael Ledeen, a krízis megoldásába időközben bekapcsolódó, olaszul kiválóan beszélő történész és külpolitikai elemző (értsd: titkosszolgálati szakember) is választ adott erre a kérdésre, amely miatt egészen biztosan sokan összehúzták szemüket az olasz fővárosban. Ledeen némiképpen lekezelő válasza ugyanis így hangzott: „Miért pont Olaszország? Nincs más hely a világon, amely az enyhe éghajlat, a hagyományok és a csodálatos konyha tökéletes kombinációját kínálná, mint amelyet Szicília garantálhat ezeknek az embereknek.”³² Ezen a ponton érdemes visszalépnünk egyet az időben, hogy tisztábban lássuk a két ország szövetségi kapcsolatának alakulását a második világháborút követően, ezzel együtt pedig jobban megértsük miért gondolta azt a politizáló közvélemény, hogy ezekben a hetekben az olasz kormány most az egyszer a sarkára állt.

Itália a második világháború egyik veszteseként számtalan nehézséggel találta szembe magát külpolitikájának újrapozicionálása során. Az Alcide De Gasperi³³ (1881–1954) vezette kormány elemi érdeke volt, hogy a két évtizedes fasiszta diktatúrát követően új irányt szabjon az ország politikai fejlődésének. Az Appennini-félsziget geostratégiai pozíciója, az USA ebből fakadó érdekei, az országban állomásozó amerikai haderő ugyan nem sok kétséget hagyott a demokratikus Itália jövőbeni orientálódásának irányáról, ettől függetlenül azonban az olasz kormánynak nem volt egyszerű elfogadtatni az ország NATO-tagságát. Még a leendő katonai szövetségesek

31 Craxi 2015: 55.

32 Craxi 2015: 22.

33 De Gasperiről bővebben lásd: M. Szebeni 2007.

sem igazán lelkesedtek az olasz részvételért, sokáig ódzkodtak attól, hogy Olaszország az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének tagja legyen, megkérdőjelezvén Róma lojalitását és eltökéltségét.³⁴ Az olasz politikusok és diplomaták minden alkalmat felhasználtak a szövetségi berzenkedés csökkentésére, a bizalmatlanság megszüntetésére. Nem véletlenül hangoztatta Carlo Sforza (1872–1952) külügyminiszter még a washingtoni szerződés ünnepélyes aláírásakor 1949. április 4-én is, hogy „az olasz nemzet két világháborút követően, egy generáció leforgása alatt bizalommal és reménnyel tekint erre a szerződésre; döntő lépést lát benne a béke eljövetele felé egy szabad és egyesült világban”.³⁵

Ami pedig a leendő tagság otthoni jóváhagyását illeti, a feladat szintén problematikusnak bizonyult. De Gasperi kormányfő a csatlakozás kapcsán az országban kibontakozott igen intenzív vita során többször is egy később több alkalommal is visszatérő érvet hangsúlyozott: a NATO-tagság egyértelműen védelmi garanciát jelent majd Olaszország számára. Kiemelte, hogy Itália olyan katonai szervezethez csatlakozik ezáltal, amely kölcsönösen segíti egymást abban az esetben, ha az egyik szövetségest harmadik ország részéről támadás éri. Hogyan is fogalmazott a kormányzat kommunikációja a március 11-én megkezdődő parlamenti vita előtt? „A Paktum céljai a következőkben foglalhatók össze: kölcsönös segítségnyújtás biztosítása valamennyi tagja között, egyeztetés megszervezése, ha a tagok egyike agresszió áldozata, vagy ha a fenyegetés egyértelmű, annak előírása, hogy egyik tag elleni fegyveres agresszió esetén a többiek egyénileg vagy együttesen megtegyék a béke megtartása érdekében szükséges lépéseket.”³⁶ A miniszterelnök még a szenátusi végszavazást megelőzően is a szövetség védelmi-visszatartó jellegét hangsúlyozta: „Egy biztonsági megállapodás. A béke garanciája, háború elleni megelőző intézkedés. Semmilyen országnak, vagy országok szövetségének sem kell tartani tőle mindaddig, amíg nincsenek agresszív céljai. Olaszország, amely szerencsétlenségére a lehetséges nemzetközi konfliktusok végzetes stratégiai

34 E kérdésben bővebben lásd M. Madarász Anita jelen kötetben olvasható tanulmányát: M. Madarász 2025: 143–144.

35 Italy and Nato. *North Atlantic Treaty Organization* https://www.nato.int/cps/uk/natohq/declassified_162356.htm – utolsó letöltés: 2025. március 21.

36 Cortesi-Liberti 1989: 45.

vonalan található, csatlakozik minden olyan erőfeszítéshez, hogy elke-
rüljön egy új és helyrehozhatatlan katasztrófát.”³⁷

Az olasz baloldal számára mindez semmilyen garanciát nem jelentett, és természetesen egyáltalán nem volt kielégítő magyarázat. A baloldali pártok – köztük az igen jelentős politikai erőt és támogatottságot magá-
énak tudható Olasz Kommunista Párt (*Partito Comunista Italiano*) – hatá-
rozott ellenvéleményt fogalmaztak meg. A kommunista Palmiro Togliatti
(1893–1964) a hosszú vita során többek között azt hangsúlyozta, hogy az
ehhez hasonló szövetségek már okoztak problémát az ország történel-
mében:

„Önök nem értenek egyet a kommunista doktrínával, tudom; nem értenek
egyet politikai meggyőződésünkkel, tudom, ám azt is tudom, hogy az
Önök túlnyomó többsége egyetért azzal, hogy amit De Gasperi ma javasol,
az egy kalandos kísérlet, amely elvezetheti – mondjuk mi – és el is fogja
vezetni országunkat azokhoz a viszontagságokhoz, amelyek egyszer már
a szakadék felé löktek minket.”³⁸

A kommunista vezető mellett Pietro Nenni (1891–1980), az Olasz Szoci-
alista Párt (*Partito Socialista Italiano*) első embere sem lelkesedett az
ötletért, ő egyértelműen a semlegességi politika mellett foglalt állást. Úgy
vélte, hogy: „Az idő majd visszaadja nekünk azt a teljes függetlenséget,
amelyhez jogunk van, ugyanakkor ez csak a béke és semlegesség politi-
kája alapján lehetséges, amely kivon minket a szembenálló szövetségek
játékából.”³⁹

A kereszténydemokrata miniszterelnöknek azonban nemcsak az ellen-
zéki bírálatokkal és politikai nézetkülönbségekkel kellett megküzdenie
a csatlakozás érdekében, hanem saját pártján (*Democrazia Cristiana*)
belül is teendővel bírt. Nem mindenki értett ugyanis egyet a szövetségi
tagság gondolatával, ráadásul XII. Piusz pápának is több információra

37 Atti Parlamentari, Camera dei Deputati, I legislatura, Discussioni. *La nostra Patria Europa*, 6768–6770, 6774–6777. <https://www.lanostrapatriaeuropa.org/de-gasperi-e-la-ced/cronologia/11-marzo-1949-de-gasperi-il-patto-atlantico-e-leuropa-nuova/> – utolsó letöltés: 2025. március 24.

38 Cortesi–Liberti 1989: 51.

39 Cortesi–Liberti 1989: 62.

volt szüksége ebben a fontos politikai kérdésben. A pápa megnyugtatósának feladatát a fiatal olasz demokrácia washingtoni követe, Alberto Tarchiani (1885–1964), az Akciópárt (*Partito d'Azione*) egyik politikusa vállalta, aki a leendő szövetség védelmi jelentőségét és elrettentő oldalát kiemelve sikerrel teljesítette küldetését. A katolikus egyházfő, aki sokáig komolyan aggódott az olaszországi baloldali politizálás, és különösen az igen jelentős erőt és támogatottságot magáénak tudható kommunista párt miatt, végül semmilyen érdemi kifogást nem emelt.⁴⁰ Teljesen érthető módon a kereszténydemokrata kormány vezető képviselői az 1956-os magyar forradalmat követő nemzetközi politikai helyzetben, a magyar menekültválság idején is hangsúlyozták, argumentációjuk részévé tették a NATO-csatlakozás védelmi jelentőségét és a szövetség elrettentő képességét. Guido Gonella (1905–1982) egy 1956. december 9-én Trevisóban megtartott, az Olaszországba érkezett magyar menekültekkel⁴¹ szolidáris és a forradalom emléke előtt adózó konferencián elmondott beszédében kiemelte: „Az atlanti politika nélkül a kommunisták talán Gibraltárt is elérték volna.”⁴²

De Gasperi külpolitikai koncepciója hosszan tartó hatással volt a kereszténydemokráciára. Olaszország külpolitikájának két alapvető, kormányokon és politikákon átívelő fundamentumává az ország NATO-tagsága és az olasz európai integrációs politikája vált. A kormányfő azt hangsúlyozta pártjának „fiataljai”, a demokratikus Itália leendő vezető politikusai előtt, hogy szilárd, eltökélt euro-amerikai vízióval rendelkezzenek, ám soha ne felejtsek, hogy mindentől függetlenül, egyértelműen Olaszország érdekeit tartsák szem előtt. Giulio Andreotti, aki egész politikai pályafutása alatt szinte már-már rigorózan ragaszkodott mentorának politikai útmutatásaihoz, mindezt úgy foglalta össze, hogy De Gasperi ahhoz szoktatta pártbéli munkatársait, hogy egy nagyon szilárd európai-amerikai vízió mentén kapcsolódjanak a Nyugathoz, de soha ne tévesszék szem elől politikájukban a globális békét. Ehhez a politikai elképzeléshez azután

40 Vespa 2004: 71.

41 Bővebben lásd: Andreides 2024: 127–145.

42 Rapporto della Prefettura di Treviso al Ministero dell'Interno, li 11 dicembre 1956. Oggetto: Treviso –Conferenza dell'On. Prof. Guido Gonella. ACS 7281. Ministero dell'Interno Giornata solidarietà pro Ungheria (1956) busta 453.

Giorgio La Pira (1904–1977) kínai és arab világgal kapcsolatos előrelátása adott valójában keresztény impulzust.⁴³

A politikai jobb- és baloldal közötti játszmák igen éles küzdelmekkel jártak a második világháborút követően. A szembenálló felek azonban bizonyos, a nemzet egészét érintő kérdésekben megegyezésre is tudtak jutni. Ez annyira így volt, hogy mikor a hetvenes évek közepére a két nagy politikai tábor közötti küzdelem – a második világháború óta első ízben – a kommunisták javára eldőlni látszott, az 1976-os választási küzdelemben Enrico Berlinguer (1922–1984) kommunista politikus a következő kijelentést tette: „Azt akarom, hogy Olaszország ne lépjen ki az Atlanti Szerződésből. Nagyobb biztonságban érzem magam itt.”⁴⁴ Ez az évtized, az „ólomévek” időszaka meghatározónak bizonyult a háborút követő olasz politikai fejlődésben. A két nagy versenyfutása egyre fokozódott, a küzdelem a súlyos belpolitikai nehézségek közepette egyre erősödött. A társadalmi-gazdasági válságra reagálni nem képes kereszténydemokraták szinte mozdulatlanságba merevedtek, míg az OKP széles választói tömegek számára vált egyre népszerűbbé. A belpolitikai élet tendenciózusnak tűnő változásai egyre nagyobb nyugtalansággal töltötték el az ország politikai és katonai szövetségeseit, az Egyesült Államok vezetése pedig kifejezett elutasítással tekintett egy esetleges új, „történelmi kompromisszumra” a két vezető politikai tömörülés között.⁴⁵ Andreotti később viccesen meg is jegyezte, hogy: „Richard Gardner, az USA nagykövete minden második hónapban meglátogatott és azt ajánlotta, hogy »vigyázat, nehogy a kommunizmus felé csússzunk.« Bosszantott egy kicsit.”⁴⁶

Rövid történeti kitérőnket követően folytassuk elemzésünket a múlt század nyolcvanas éveinek közepén. 1985. október 9-én 16 óra 20 perckor érkezett meg Rómába az *Achille Lauro* idős amerikai utasának halálhíre. Az nyilvánvaló volt, hogy Leon Klinghoffer meggyilkolása csak fokozni fogja az Egyesült Államok politikai nyomását az olasz kormányra. A római kabinet azonban ennek ellenére sem változtatott eddigi álláspontján:

43 De Pizzo 2021: 13.

44 Mi sento più sicuro nel Patto Atlantico dall'intervista a Giampaolo Pansa, *Corriere della Sera*, giugno 1976 <https://www.enricoberlinguer.it/enrico/le-idee/1%E2%80%99impegno-per-la-pace/mi-sento-piu-sicuro-nel-patto-atlantico/> – utolsó letöltés: 2025. március 19.

45 Magyar nyelven bővebben lásd: Pete 2023: 534–539.

46 Franco 2013: 23.

az események egy olasz hajón történtek, álláspontjának megváltoztatása a szuverenitás feladása és kiszolgáltatása lenne. A gépeltérítőket továbbra is olasz igazságszolgáltatás elé kívánták állítani. George Shultz (1920–2021) amerikai külügyminiszter olasz kollégájának október 10-én éjszaka kijelentette, hogy az USA viszont ragaszkodik ahhoz, hogy a terroristákat amerikai bíróság elé állítsák, mire Giulio Andreotti úgy válaszolt, hogy kormánya nem írja felül egy olasz hajó fedélzetén elkövetett bűncselekmények felett joghatósággal rendelkező bíróság hatáskörét.⁴⁷ Mindez abszolút mértékben elfogadható volt az olasz társadalom döntő többsége számára. A kormányban azonban, mint az látni fogjuk, már nem volt ilyen egyértelmű a helyzet. A szicíliai bázis irányába kísért egyiptomi utas szállító, illetve a gépet kísérő amerikai harci repülők nem sokkal később tűntek föl Sigonella bázisa felett. A támaszpont jogállásának megítélése, a szuverenitás gyakorlása újabb súlyos nézeteltérésekhez vezetett Róma és Washington között. A véleménykülönbségre az Olasz Külügyminisztérium 1985. október végén egy memorandumban is emlékeztetett:

„Megjegyzendő, hogy a sigonellai bázist, amelyet elsősorban az amerikai Hatodik Flotta légitámogatására szánnak, olasz létesítményként alakították ki, amelyet az Egyesült Államok fegyveres erőinek rendelkezésére bocsátottak a kétoldalú infrastruktúráról 1954. október 20-án az Észak-atlanti Szerződés harmadik cikkelyének alapján megkötött megállapodás értelmében [...] A bázis parancsnoka olasz, a parancsnoki funkciók meghatározott működési igények szerinti megosztását pedig »az egyes létesítményekre vonatkozó kiegészítő megállapodásokkal« kell szabályozni. A sigonellai bázis tekintetében az 1957. április 8-i titkos megállapodás van érvényben; a 4. cikkely a) paragrafusának értelmében a létesítmény továbbra is olasz parancsnokság alá tartozik, míg az »amerikai parancsnok az USA-hoz rendelt területek, épületek, felszerelés és az Egyesült Államok küldetéseinek végrehajtásához szükséges műveletek felett tartja fenn a katonai ellenőrzést«.”⁴⁸

47 Craxi 2015: 56.

48 Külügyminisztérium. Feljegyzés: Tárgy: A sigonellai bázis jogi szabályozása, Róma 1985. október 24. [Ministero degli Affari Esteri, Appunto. Oggetto: Regime giuridico della base di Sigonella, Roma, li 24 ottobre 1985.]. *Wilson Center Digital Archive* <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/memorandum-ministry-foreign-affairs-legal-status-sigonella-base> – utolsó letöltés: 2025. március 31.

Az olasz miniszterelnök, aki a válság alatt, majd annak elmúlásával is folyamatosan tájékoztatta a parlamentet és a közvéleményt, november 4-én elmondott parlamenti felszólalásában is egyértelműen leszögezte, hogy mi volt az olasz értelmezési keret ebben az ügyben:

„Ott volt még a Sigonellában történt események kérdése: események, amelyek mindkét NATO-ország érdekében nem szabad, hogy még egyszer megtörténjenek. Andreotti külügyminiszterrel együtt világossá tettem, hogy az olaszországi NATO-bázisokat szövetségeseink csak a Szövetség meghatározott céljaira és a hatályban lévő megállapodásoknak megfelelően használhatják.”⁴⁹

Az amerikai szövetségesek azonban mindezt másképpen gondolták.

Craxi ettől függetlenül megadta a leszállási engedélyt az egyiptomi repülőnek, ám a menekülő gépet földre kényszerítő Delta Force két C-141-es repülőgépének nem. Ezek a gépek engedély nélkül léptek olasz területre. A két fél közötti feszültség már ekkor tapintható volt. Az egyiptomi gépen tartózkodó terroristák, Arafat közvetítői, valamint az egyiptomi kormány biztonsági emberei nem szálltak ki rögtön a repülőgépből. A Boeing 737-est azonnal körülvették a támaszponton tartózkodó fegyveres olasz csendőrségi egységek és a támaszponton szolgáló, annak biztonsági védelmét is ellátó VAM-pilóták (*Vigilanza aeronautica militare*⁵⁰). A közben földet ért amerikai különleges erők⁵¹ vezetője, Carl W. Steiner tábornok Ercolano Annicchiarico ezredessel, a támaszpont parancsnokával közölte, hogy feladata kormánya nevében az amerikai igazságszolgáltatás joghatósága alá helyezni a gépen tartózkodó terroristákat, illetőleg Arafat közvetítőit.

49 Bettino Craxi miniszterelnök parlamenti tájékoztatója az eseményekről, Róma 1985. november 4. [Comunicazioni del Presidente del Consiglio dei Ministri On. le Bettino Craxi al Parlamento, Roma, 4 novembre 1985] In: Craxi 2015: 40, 98.

50 Az olasz légierő amerikai mintákon alapuló, 1945-ben létrehozott rendészeti, biztonsági egysége. Új struktúrában, 1949-től viseli a VAM elnevezést. Bővebben lásd: La Nostra Storia. Associazione Nazionale VAM <http://www.vam-vigilanzaaeronauticamilitare.it/la-storia-della-vam> – utolsó letöltés: 2025. június 17.

51 Craxi visszaemlékezései szerint mintegy ötven katona lépett olasz területre. (Catania 2005: 141.)

Annicchiarico ezt a kérést megtagadta, mire ezúttal a Delta Force katonái vették körbe az olasz fegyvereseket.⁵²

A két szövetséges ország közötti diplomáciai huzavona egyre intenzívebbé vált. George Shultz amerikai külügyminiszter Andreottival vette fel a kapcsolatot, Giovanni Spadolini védelmi minisztert amerikai kollégája hívta telefonon, az USA elnöke pedig Bettino Craxi kormányfővel volt közvetlen és állandó összeköttetésben. Reagan a hírek szerint indulatosan kifejtette az olasz kormányfőnek, hogy elengedhetetlennek tartja, hogy a terroristákat Amerikában állítsák bíróság elé. Craxi Reaganhez hasonló energikussággal viszont amellet érvelt, hogy „a bűncselekményeket nemzetközi vizeken, egy olasz hajó fedélzetén követték el. Ennek következtében úgy kell, hogy megjelenjenek, mint olyan cselekmények, amelyeket olasz területen követtek el”.⁵³ Ebben az esetben – figyelmeztetett az olasz miniszterelnök – „az olasz kormány saját határozataival nem vonhatja ki azokat az olasz bíróságok joghatósága alól”.⁵⁴

Vittorio Feltri, az *Il Giornale* című napilap igazgatója 1997. március 11-én tette közzé azt a levelet, amelyben az egykori kormányfő hosszan idézte emlékeit arról az éjszakáról, amikor a második világháború óta nem tapasztalt feszültség komoly nehézséget okozott Róma és Washington között:

„Reagan elnök tájékoztatott, hogy egy egyiptomi repülőgépet terroristákkal a fedélzetén elfogott az amerikai légierő, és engedélyt kért tőlem, hogy leszállítsák a gépet és a túszejtőket Sigonella repülőterén, mert ezt a bázis parancsnoka utasítások hiányában megtagadta. Azonnal engedélyt adtam a leszállásra. Később arról értesültem, hogy ezt követően amerikai szállítógépek is leszálltak, amelyekből tengerészgyalogosok szálltak ki, akik körbevették az egyiptomi repülőgépet. Az amerikai egységek olaszországi partraszállása nem volt engedélyezett, ezért először a repülősöknek, majd a csendőröknek adtam utasítást a közbelépésre. Reagannek, aki a terroristákat követelve tiltakozott, azt feleltem, hogy miután a bűncselekményt egy olasz hajó fedélzetén követték el, tehát

52 Vö. Mammarella–Cacace 2006: 245.; Cossiga 2009: 27.

53 Catania 2005: 141.

54 Catania 2005: 141.

olasz területen, az olasz igazságszolgáltatás illetékes az ítékezésben, és hogy én nem tudom nem tiszteletben tartani a szuverenitás ezen alapelvét. Egyúttal megkértem, hogy vonja vissza a tengerészgyalogosokat, akik olasz földön, engedély nélkül tartózkodnak.”⁵⁵

Feszültséggel teli órákat követően végül az amerikai fél tudomásul vette az olasz álláspontot, és úgy döntött, hogy megfontolja a négy terrorista, valamint a két palesztin közvetítő hivatalos kiadatásának kérelmezését, az Olaszország és az Egyesült Államok között érvényben lévő egyezmények alapján. Az olasz miniszterelnök minderre azt válaszolta, hogy amennyiben erre sor kerül, természetesen megvizsgálják a kérést.⁵⁶ Ez azonban végül elmaradt, többek között azért is, mert az olasz kormány kapcsolatba lépett az egyiptomi kormánnyal, amely nem volt hajlandó hozzájárulni ahhoz, hogy a terroristák mellett a két közvetítőt is őrizetbe vegyék. Azzal érveltek, hogy ők az egyiptomi kormány vendégei, amely felelősséget érez biztonságukért, különösen azért, mert akaratuk ellenére vannak – az események állása szerint – olasz területen. Az egyiptomi kormány mindeközben hivatalosan is zárlat alá helyezte a Port Szaíd kikötőjében veszteglő olasz tengerjárót.⁵⁷

Az *Achille Lauro* terroristáit végül a sigonellai támaszponton vették olasz őrizetbe, Abbasz és Hani el-Hasszan sorsa továbbra is rendezésre várt. Az olasz kormány mindenesetre az egyiptomiakat értesítve az *Egypt-Air* utasszállítóját a palesztin közvetítőkkel a szicíliai Sigonella támaszpontból a római Ciampino repülőtérre irányította. Ez a manőver szintén nem bizonyult komoly súrlódásoktól mentesnek. A Sigonellából Rómába tartó út biztonságára négy olasz vadászgép felügyelt, amelyek biztos távolságban kísérték az egyiptomi repülőgépet. Nem sokkal elindulásukat követően egy azonosítatlan amerikai vadász is felszállt, amely szintén a Boeing nyomába eredt. Az amerikai vadászrepülőgép megtagadta az olasz repülőgépek felszólítását, nem azonosította magát, és csak Róma előtt negyven kilométerrel tűnt el a fővárosba tartó gépek mellől.⁵⁸

55 Craxi 2015: 86.

56 Craxi 2015: 57.

57 Craxi 2015: 58.

58 Craxi beszéde a Képviselőházban, 1985. október 17. (válogatott részletek) [Discorso di Craxi alla Camera dei Deputati, 17 ottobre (Passi scelti)]. In: Craxi 2015: 66.

Az amerikaiak közben hivatalosan is kérték Abu Abbasz letartóztatását az olaszoktól, ám Róma a kérést elutasította. Olaszország megítélése szerint a hivatalos kérvény formai szempontból ugyan megfelelőnek tűnt, azonban nem tartalmazott az olasz igazságügy számára meggyőző, egyértelmű bizonyítékokat. A külügyminisztérium főtitkára, a szocialista Renato Ruggiero (1930–2013) emlékeit idézzük:

„[H. Allen – (A Szerző.)] Holmes október 12-én éjjel 1 óra 30 perckor hívott a Ciampino repülőtérre, hogy felolvassa nekem az üzenetet. Azt feleltem neki, hogy meggyőző bizonyítékokra van szükségünk, nem azonosíthatatlan forrásokból származó hírekre vagy lehallgatott kommunikációkra. Azt is elmondtam, hogy azért voltam ezen az órán Ciampinóban, hogy leszállítsam a fedélzeten lévő embereket a repülőgépről. A valóságban – tettem hozzá – időt vesztegetünk azzal, hogy várunk az Abbasz elleni bizonyítékokra, amelyeket az amerikai kormányzat többször is bejelentett, és a gépet, valamint utasait sem tudtuk volna lefoglalni, mert a siracusai ügyészség engedélyt adott az indulásra.”⁵⁹

A kormány így a politikai és diplomáciai helyzet mérlegelésével hozta meg a döntését, figyelembe véve, hogy az egyiptomi repülő exterritorialitást élvezett, valamint hogy a gépet az Iraki Köztársaság által kiterjesztett diplomáciai mentesség is védte (Abbasz iraki útlevéllel rendelkezett). A terroristák vezetőjével az olasz biztonsági emberek, illetőleg külügyminisztériumi tisztségviselők csak az egyiptomi repülőgép fedélzetén tudtak beszélni.⁶⁰

Amikor Craxi erről a parlament plénuma előtt október 17-én beszámolt, nem felejtett el kiemelni: „Emlékeztetnem kell arra az egyiptomiak által közölt határozott szándékra, hogy szükség esetén fegyverrel védjük meg a repülőgép sérthetlenségét.”⁶¹ Abbasz, aki nem lépett olasz földre, végül Rómából egy jugoszláv repülőgéppel Belgrádba repült, majd az egyiptomi

59 Di Nolfo 2004: 241.

60 Beszámoló Badini diplomáciai tanácsadó és Abu Abbasz közötti tárgyalásról. Róma, 1985. október 11. [Relazione sul colloquio tra il consigliere diplomatico Badini e Abu Abbas Roma, 11 ottobre 1985 (documento inedito). In: Craxi 2015: 74.

61 Craxi beszéde a Képviselőházban, 1985. október 17. (válogatott részletek) [Discorso di Craxi alla Camera dei Deputati, 17 ottobre (Passi scelti)]. In: Craxi 2015: 67.

gép is elhagyta az olasz fővárost. Az amerikaiak tudomásul vették, ám egyáltalán nem voltak elragadtatva az olasz döntéstől. Az amerikaiak Belgrádtól is kérték, hogy az érvényben lévő amerikai–jugoszláv megállapodások alapján tartóztassák le Abbaszt, azonban Belgrád nem teljesítette Washington kérését.⁶² Az Egyesült Államok Külügyminisztériumának az USA közel-keleti és délkelet-ázsiai diplomáciai képviselteinek küldött tájékoztatójában pedig az olvasható, hogy „mélységesen csalódtunk maradtunk Abbasz elhamarkodott elengedése miatt, amely ellenkezik a megszokott gyakorlattal”.⁶³ Világos mondatok ezek, mint ahogyan tisztán érthető volt a római amerikai nagykövet jelentésében szereplő gondolat a Sigonellában történtek után: „Egyáltalán nem vagyunk elégedettek.”⁶⁴ A diplomácia azonban ekkor még a klasszikus szabályok, kialakult szokások szerint működött: az amerikaiak rossz szájjal ugyan, de tudomásul vették egyik leghűségesebb szövetségesük szuverén döntését. Ennek helyességét Róma számára az is bizonyította, hogy az *Achille Lauro* csak ezután kapta meg az engedélyt az egyiptomi hatóságoktól arra, hogy elhagyja az egyiptomi vizeket. A válság elmúlt, az Olasz Köztársaság és az Amerikai Egyesült Államok közötti feszültség azonban egyáltalán nem enyhült. Sőt, az államközi kapcsolatok egy időre még komplikáltabbá váltak az Egyesült Államokban meginduló Olaszország-ellenes sajtókampány miatt.

Konklúzió

Ez az olaszellenes sajtóhangulat olyan fokúvá vált, az így felkorbácsolt érzelmek annyira elszabadultak, hogy azok a bilaterális kapcsolatokat is befolyásolni kezdték. Kifejezetten rossz hangulatú, eredménytelen volt példának okáért az 1985. október 15-én a brüsszeli NATO-központban lezajlott olasz–amerikai külügyminiszteri megbeszélés. Az Andreotti–Shultz találkozót követően az olasz külügyek vezetője személyesen telefonált az olasz politikai viszonyokat jól ismerő Vernon Walters amerikai

62 Craxi 2015: 146.

63 Craxi 2015: 147.

64 Craxi 2015: 23.

ENSZ-képviselőnek (1917–2002). Andreotti közölte, hogy szükségesnek tartana egy azonnali hangnemváltást Olaszországgal szemben, különben az október 24-re tervezett, az Amerikai Egyesült Államok és szövetségeseinek csúcstalálkozója sem Craxi miniszterelnök, sem pedig jómagam nem tud elutazni.⁶⁵

Az olasz politika kitűnően érzékelte, hogy Reagan számára egyáltalán nem hiányozna egy olasz távolmaradás, hiszen az USA – amely abban az időben még érzékenyebb volt a diplomáciai világ akár szimbolikus üzeneteire – a Szovjetunióval szemben nem engedhette meg, hogy repedések mutatkozzanak az általa vezetett legfejlettebb államok politikai egységén. Ennek tudatában nincs mit csodálkozni azon, hogy Ronald Reagan kifejezetten barátságos hangnemben fordult a washingtoni olasz nagykövethoz, és kijelentette: *„Mr. Ambassador, I want to assure that friendship between our two countries is unshakable”* – vagyis „Nagykövet Úr, biztosítani akarom arról, hogy országaink közötti barátság megingathatatlan.”⁶⁶ Craxi kormányfő is olyan szövetséges, diplomatikus stílusban megfogalmazott levelet kapott az amerikai elnöktől, amelyre negyven évvel később, az új évezred húszas éveiben már aligha lesz példa:

„Kedves Bettino, alig várom, hogy jövő héten New Yorkban találkozzunk a főbb szövetségeseinkkel folytatandó konzultáción. [...] Soha nem voltak kétségeim, hogy kormánya gyorsan eljárást indít az Achille Lauro eltérítői ellen. Az olasz–amerikai kapcsolatok szélesek, mélyek és szilárdak voltak és maradnak, és biztos vagyok abban, hogy személyes kapcsolataink továbbra is szorosan kötődnek ehhez a hagyományhoz.”⁶⁷

Ami a történetek olasz belpolitikára gyakorolt hatását illeti, Itáliának kormányválsággal kellett szembenéznie. A koalíciót alkotó pártok közül a szocialisták és a republikánusok (*Partito Repubblicano*) is szeretnék volna saját ízlésük szerint alakítani az ország külkapcsolatait, kiszorítani

65 Mario De Pizzo: Il leone, la volpe e l’aquila. Craxi, Andreotti e la crisi di Sigonella. *LUISS University Press* https://luissuniversitypress.it/l-america-per-noi-crisi-sigonella-de-pizzo-estratto/?srsltid=AfmBOopLHZLg0y_SWYRVn0v9q3_FoWc0ewrj7lc7BtN-cagrr7KVe8ma – utolsó letöltés: 2025. március 25.). Lásd még: Craxi 2015: 102.

66 Craxi 2015: 24.

67 Craxi 2015: 103.

a kereszténydemokratákat a külpolitika irányítói közül.⁶⁸ Nemhiába beszéltek ebben az időben az ország „három külügyminiszteréről”, vagyis a szocialista kormányfő Craxiról, a republikánus védelmi miniszter Spadoliniról, illetőleg a valóban külügyér, sokat tapasztalt kereszténydemokrata Andreottiról. Előző kettő ráadásul kifejezetten megbízható volt az amerikai adminisztráció számára.⁶⁹ Az arab világ felé nyitó, és a Mediterráneum érintett országaival kitűnő viszonyt ápoló szocialista miniszterelnök és külügyminiszter kifejezetten nagy hangsúlyt helyezett a válság békés megoldására, míg az Amerika-barát védelmi miniszter a katonai megoldást sürgette. Spadolini a történetek hatására visszavonta bizalmát, a Republikánus Párt és miniszterei kiléptek a kormányból. A Craxi-kabinet azonban – többek között az OKP aktív támogatásával – megmenekült, a szocialista miniszterelnök tovább folytatta munkáját. A kormány megítélése mindennek fényében egyáltalán nem romlott, sőt. A politizáló közvélemény, az ország nagy többségének számára a Craxi–Andreotti tandem politizálása valóban tetszést aratott. Még a sokszor kritikus olasz kommunisták is hangoztatták: a vakbuzgó partnerség kora ezzel lejárt, Itália természetesen továbbra is megbízható és lojális partner marad, ám olyan szövetséges, amely képes a határozott és önálló vélemény megfogalmazására és annak képviselésére.⁷⁰

A sigonellai incidens, nemzetközi következményei és a hozzá kapcsolódó belpolitikai történések is azt mutatják, hogy Olaszország a szövetséges katonai és politikai kötelezettségeinek megtartása mellett, de megkezdte saját érdekeinek megfelelően formálni a külpolitikáját. Ennek a regionális együttműködésekre, a párbeszéd fenntartására és megerősítésére alapuló elgondolásnak sikerességét érdemes külön írásban is megvizsgálni, egyvalami azonban bizonyos: az olasz diplomácia megpróbált saját lábra állni. A megváltozott időket tükrözték Giulio Andreotti külügyminiszter szavai is a válság befejeztével: „NATO- és EKG-tagságunk nem kérdés. De azok, akik hangosan a hűségről beszélnek, azokra a házastársakra emlékeztetnek, akik mindennap szükségét érzik, hogy kölcsönösen kinyilvánítsák, hogy hűségesek egymáshoz, mert nem azok.”⁷¹

68 Vö. Lepre 2004: 308.

69 Franco 2019: 227.

70 De Pizzo 2021: 14.

71 De Pizzo 2021: 143.

Források

Archivio Centrale dello Stato (Roma)

ACS 7281. Ministero dell'Interno Giornata solidarietà pro Ungheria (1956) busta 453

1999. évi CXVII. törvény az Észak-atlanti Szerződés tagállamai közötti, fegyveres erők jogállásáról szóló Megállapodáshoz történő csatlakozásról, a Megállapodás kihirdetéséről, valamint a Megállapodáshoz kapcsolódó egyes jogszabályok módosításáról. *Jogkódex* https://jogkodem.hu/jsz/nato_sofa_egyezmey_1999_117_torveny_8227073 – utolsó letöltés: 2025. június 18.

Atti Parlamentari, Camera dei Deputati, I legislatura, Discussioni. *La nostra Patria Europa*, 6768–6770, 6774–6777. <https://www.lanostrapatriaeuropa.org/de-gasperi-e-la-ced/cronologia/11-marzo-1949-de-gasperi-il-patto-atlantico-e-leuropa-nuova/> – utolsó letöltés: 2025. március 24.

Craxi, Bettino 2015: *La notte di Sigonella. Documenti e discorsi sull'evento che restituì orgoglio all'Italia*. (e-book). Mondadori, Milano.

L'appunto del Ministero degli Affari Esteri, Roma, li 24 ottobre 1985. Oggetto: Regime giuridico della base di Sigonella. Wilson Center Digital Archive <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/memorandum-ministry-foreign-affairs-legal-status-sigonella-base> – utolsó letöltés: 2025. március 31.

La disciplina delle basi militari NATO ed USA in territorio nazionale. *Parlamento Italiano* <https://leg16.camera.it/561?appro=327> – utolsó letöltés: 2025. június 18.

Új Kelet, 1974.

Hivatkozott irodalom

31st Fighter Wing. *Aviano Air Base* <https://www.aviano.af.mil/Units/31st-Fighter-Wing/> – utolsó letöltés: 2025. június 16.

Andreides Gábor: Remény, várakozás, realitás. Magyar emigráció Olaszországban 1956 után. In: Heil Kristóf Mihály (szerk.): *Szemelvények a magyar emigráció történetéből*. Gondolat, Budapest, 127–145.

Basi USA. Sigonella/1. Il sequestro dell'Achille Lauro – Mappa Mundi. *Limes Rivista Italiana di Geopolitica* <https://www.youtube.com/watch?v=P2EYs4jY-bQk> – utolsó letöltés: 2025. március 30.

Camp Darby. *United States Army Garrison Italy* <https://home.army.mil/italy/my-garrison-Italy/pcsguidedarby/living-darby/about-darby> – utolsó letöltés: 2025. június 15.

- Camp Ederle American Military Base. Pizzarotti <https://www.pizzarotti.it/en/progetto/camp-ederle-american-military-base-italy-vicenza/> – utolsó letöltés: 2025. június 16.
- Carli, Andrea 2025: Da Aviano a Sigonella, l'email di Musk arrivata a cinque basi Usa in Italia: «In cinque punti dite l'attività svolta in settimana». *Il Sole 24 ORE*, 5 marzo 2025. <https://www.ilsole24ore.com/art/da-aviano-sigonella-l-email-musk-arrivata-cinque-basi-usa-italia-in-cinque-punti-dite-l-attivita-svolta-settimana-AGf0hkKD> – utolsó letöltés: 2025. március 6.
- Catania, Enzo 2005: *Bettino Craxi. Una storia tutta italiana*. Boroli Editore, Milano.
- Cortesi, Luigi – Liberti, Antonio 1989: *1949: il trauma della NATO Il dibattito alla Camera sull'adesione dell'Italia al Patto Atlantico*. Edizioni Cultura della Pace, Firenze.
- Cossiga, Francesco 2009: *La versione di K. Sessant'anni di controstoria*. RAI-ERI – Rizzoli, Milano.
- De Pizzo, Mario 2021: *L'America per noi. Le relazioni tra Italia e Stati Uniti da Sigonella a oggi (prefazione di Paolo Messa)*. LUISS University Press, Roma.
- De Pizzo, Mario: Il leone, la volpe e l'aquila. Craxi, Andreotti e la crisi di Sigonella. *LUISS University Press*. https://luissuniversitypress.it/l-america-per-noi-crisi-sigonella-de-pizzo-estratto/?srsltid=AfmBOopLHZLg0y_SWYRVn0v9q3_FoWc0ewrzj7lc7BtNcagrr7KVe8ma – utolsó letöltés: 2025. március 25.
- Di Nolfo, Ennio 2010: Giulio Andreotti e la politica estera italiana: alcuni aspetti. In: Barone, Mario – Di Nolfo, Ennio (a cura di): *Giulio Andreotti. L'uomo, il cattolico, lo statista*. Rubbettino, Soveria-Mannelli, 207–242.
- Franco, Massimo (a cura di) 2013: *Sono postumo di me stesso*. (e-book). Mondadori, Milano.
- Franco, Massimo 2019: *C'era una volta Andreotti. Ritratto di un uomo, di un'epoca e di un Paese*. Solferino, Torino.
- Italy and NATO. *North Atlantic Treaty Organization* https://www.nato.int/cps/uk/natohq/declassified_162356.htm – utolsó letöltés: 2025. március 21.
- La Nostra Storia. *Associazione Nazionale VAM* <http://www.vamvigilanzaaeronauticamilitare.it/la-storia-della-vam> – utolsó letöltés: 2025. június 17.
- Lepre, Aurelio 2004: *Storia della prima repubblica. L'Italia dal 1943 al 2003*. Il Mulino, Bologna.
- Mammarella, Giuseppe – Cacace, Paolo 2006: *La politica estera dell'Italia. Dallo Stato unitario ai giorni nostri*. Editori Laterza.

- M. Madarász Anita 2025: „...életben tartottam magam, mert látni akartam, hogy az Észak-atlanti Szövetség megfelelően elindul.” Ernest Bevin és a NATO. *Öt kontinens* (2.), 129–153.
- M. Szebeni Géza 2007: *Alcide De Gasperi. Egy kereszténydemokrata a 20. században*. Magyar Szemle Alapítvány, Budapest.
- Mi sento più sicuro nel Patto Atlantico dall'intervista a Giampaolo Pansa, *Corriere della Sera*, giugno 1976. <https://www.enricoberlinguer.it/enrico/le-idee/1%E2%80%99impegno-per-la-pace/mi-sento-piu-sicuro-nel-patto-atlantico/> – utolsó letöltés: 2025. március 19.
- Naval Air Station Sigonella. *Commander, Navy Region Europe, Africa, Central. Official U.S. Navy Website* <https://cnreuraфcent.cnіc.navy.mil/Installations/NAS-Sigonella/> – utolsó letöltés: 2025. június 16.
- Pete László 2023: *Olaszország története a kezdetektől napjainkig*. Rubicon Intézet, Budapest.
- The Intereception of EgyptAir 2843. *Sierra Hotel Aeronautics*, October 12, 2020. https://sierrahotel.net/blogs/news/the-interception-of-egyptair-2843?srslt-id=AfmBOooYnBKouuFFskdcF8ozJCdD1WNRHsgNQ_S7YJtLcV_pUmgfKA6c – utolsó letöltés: 2025. március 6.
- U.S. Naval Support Activity Naples, Italy. *Commander, Navy Region Europe, Africa, Central. Official U.S. Navy Website* <https://cnreuraфcent.cnіc.navy.mil/Installations/NSA-Naples/> – utolsó letöltés: 2025. június 16.
- Vespa, Bruno 2004: *Storia d'Italia da Mussolini a Berlusconi: 1943, l'arresto del Duce, 2005, la sfida di Prodi. Con le testimonianze di Giulio Andreotti*. RAI-ERI – Mondadori, Milano.